

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Відділ модернізації механізмів управління економікою

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність 051 «Економіка»
освітньо-науковий рівень доктор філософії
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2024/2025
Семестр 3
Кількість кредитів ECTS 4
Мова викладання, навчання
та оцінювання українська
Форма заключного іспит
контролю

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Київ – 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Економічний суверенітет України» розроблена на основі освітньо-наукових програми 051 – Економіка и та навчального плану. Підготовлено головним науковим співробітником відділу модернізації механізмів управління економікою ДНДІМЕ, д.е.н., проф.. Онищенко В.П.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Начальник відділу модернізації механізмів
управління економікою

_____/ Галасюк В.В./
(підпис) (ПІБ)

Протокол № 4 від 24 08 2024 р.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета

Метою викладання курсу «Економічний суверенітет України» є формування у аспірантів спеціальності 051 «Економіка» системи знань з організації та здійснення зовнішньоекономічної політики України у сучасних умовах і їх застосування на розв'язання актуальних проблем розбудови економіки України на ринкових засадах та її ефективної інтеграції у глобалізований економічний простір з урахуванням вимог об'єктивних економічних законів.

1.2. Завдання

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- засвоєння знань принципів, форм, методів здійснення зовнішньоекономічної політики України, механізму її регулювання відповідно до загальноприйнятих норм та практики їх застосування;
- формування об'єктивного підходу до розуміння ролі, місця та значимості зовнішньоекономічної політики в господарському механізмі;
- оволодіння вміннями здійснювати зовнішньоторговельні операції, здійснювати аналіз їх ефектності.

В результаті вивчення дисципліни аспірант повинен

знати:

- закономірності та сучасні тенденції зовнішньоекономічної політики;
- принципи зовнішньоекономічної політики України;
- основні цілі зовнішньоекономічної політики України в сучасних умовах;
- інструменти реалізації зовнішньоекономічної політики.

вміти:

- аналізувати зовнішньоекономічну політику держави;
- оцінювати ефективність зовнішньоекономічної політики держави;
- обґрунтовувати напрями зовнішньоекономічної політики України в сучасних умовах.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-науковий рівень	Характеристика дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Вибіркова	
Модулів 2	Спеціальність 051 «Економіка»	Рік підготовки:	
Змістових модулів 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин 120		Семестр	
		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи аспіранта	Освітньо-науковий рівень: здобувач ступеня доктора філософії	Лекції	
		20 год.	16
		Практичні, семінарські	
		20 год.	12
		Самостійна робота	
		80 год.	92 год.
Індивідуальні завдання:		год.	
Вид контролю: екзамен			

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Основи економічного суверенітету України

Тема 1. Економічний суверенітет як мета економічної політики держави

Сутність поняття зовнішньоекономічної політики держави. Предмет і об'єкт зовнішньоекономічної політики держави. Місце та значення зовнішньоекономічної політики в загальній системі економічної політики держави. Принципи зовнішньоекономічної політики. Цілі зовнішньо-економічної політики: загальні, спеціальні, проміжні.

Складові зовнішньоекономічної політики: зовнішньоторговельна політика, зовнішня валютно-фінансова та кредитна політика, політика регулювання транскордонного руху капіталу (інвестиційна політика), політика міграції робочої сили, політика міжнародного науково-технічного співробітництва, участь в міжнародних економічних організаціях.

Тема 2. Державне управління у сфері забезпечення економічного суверенітету

Сутність державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Складові державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності: регулювання і контроль. Функції регулювання і контролю. Напрями державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності: зовнішньополітична діяльність і зовнішньоекономічна діяльність. Механізми державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Митний Кодекс України, ЗУ «Про митний тариф

України», ЗУ «Про торгово-промислові палати». Недержавні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності: біржі, торговельні палати.

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку України, Національний банк України, Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі. Їх повноваження та функції. Принципи регуляторної системи у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 3. Сучасні тенденції розвитку економічного суверенітету України

Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами. Чинники, що впливають на показники товарного експорту й імпорту України. Коефіцієнт покриття імпорту експортом. Сальдо зовнішньої торгівлі. Товарна і географічна структура зовнішньої торгівлі України. Структура зовнішньої торгівлі України за ступенем обробки продукції.

Динаміка зовнішньої торгівлі України послугами. Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами та структура за видами діяльності. Чинники впливу на структуру експорту й імпорту послуг України.

Прямі іноземні інвестиції в економіці України. Найбільші країни-інвестори в економіку України. Найбільш інвестиційно-привабливі галузі економіки України. Платіжний баланс України, його структура, динаміка та сучасний стан. Золотовалютні резерви України.

Тема 4. Економічний суверенітет України в умовах глобалізації

Сутність економічної та зовнішньоекономічної безпеки держави. Вплив глобалізації світової економіки на загрози зовнішньоекономічній безпеці держави. Індикатори (показники) зовнішньоекономічної безпеки держави, їх граничні (порогові) значення. Загрози та потенційні виклики, що виникають при відхиленні показників зовнішньоекономічної безпеки від граничних значень. Врахування місцевої специфіки при визначенні граничних значень зовнішньоекономічної безпеки країни.

Сучасний стан зовнішньоекономічної безпеки України. Найбільші загрози зовнішньоекономічній безпеці України. Внутрішні проблеми вітчизняної економіки України, що призводять до зниження рівня її зовнішньоекономічної безпеки.

Модуль 2. Механізми забезпечення економічного суверенітету України

Тема 5. Зовнішньоторговельна політика як механізм реалізації економічного суверенітету України

Основні форми здійснення зовнішньоекономічної політики держави: фритредерство (політика вільної торгівлі) та протекціонізм (селективний, галузевий, колективний, прихований, зверхпротекціонізм).

Митний тариф. Мито. Функції мита. Види мита за способом стягнення, за походженням, за об'єктом обкладання. Сезонні мита. Тарифна ескалація. Показники рівня тарифного захисту: середньоарифметична та середньозважена ставки ввізного мита. Особливості сучасного митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України.

Нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі. Технічні й нетехнічні заходи нетарифного регулювання. Митні процедури та формальності. Антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні заходи. Кількісні обмеження в торгівлі: квоти, ліцензування, прямі заборони. Паратарифні заходи. Фінансові заходи. Монополістичні заходи. Інвестиційні обмеження, пов'язані з

торгівлею. Обмеження на після продажне обслуговування. Обмеження, пов'язані зі збутом продукції. Заходи стимулювання експорту, субсидії. Обмеження державних закупівель. Обмеження, пов'язані з правами інтелектуальної власності. Правила визначення країни походження товару. Показники рівня нетарифного захисту. Особливості нетарифного регулювання в Україні і світі.

Тема 6. Економічний суверенітет України та участь у міжнародних економічних організаціях

СОТ: сутність, мета, функції. Діяльність СОТ. Принципи СОТ щодо здійснення зовнішньоекономічної політики країн (торгівля без дискримінації, розширення доступу до ринків, сприяння справедливій конкуренції, заохочення розвитку і здійснення економічних реформ). Національний режим та режим найбільшого сприяння як базові принципи формування глобального економічного середовища на сучасному етапі, їх суть та значення.

Уругвайський раунд багатосторонніх переговорів: наслідки та досягнення. Порядок денний «Доха-раунду». Проблеми й протиріччя функціонування системи СОТ на сучасному етапі. Вплив світової фінансово-економічної кризи на тенденції зовнішньоекономічної політики країн світу і на глобальну систему регулювання торгівлі. Недоліки правил і норм СОТ.

Наслідки вступу України в СОТ. Зобов'язання України щодо членства в СОТ. Зміни у тарифному та нетарифному регулюванні зовнішньої торгівлі України внаслідок вступу в СОТ. Зв'язаний тариф.

Тема 7. Економічний суверенітет України у сфері інвестиційної діяльності

Позитивні та негативні наслідки залучення прямих іноземних інвестицій. Інвестиційний клімат (режим): чинники формування, структура, методологія оцінки. Особливості інвестиційного клімату України.

Державне регулювання прямих іноземних інвестицій: сутність та принципи. Механізми стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій. Вільні економічні зони та території пріоритетного розвитку. Система гарантування захисту ПІІ. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ). Страхування іноземних інвестицій. Репатріація прибутків.

Уникнення подвійного оподаткування. Адміністративна і дипломатична підтримка іноземних інвесторів: інвестиційні ярмарки, інвестиційні тури. Урегулювання інвестиційних спорів. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС).

Тема 8. Економічний суверенітет України в умовах європейської інтеграції

Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Автономний преференційний режим ЄС для України. Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ). Різниця між класичною зоною вільної торгівлі і ПВЗВТ. Взаємна тарифна лібералізація відповідно до положень ЗВТ+, винятки з неї. Безмитні тарифні квоти на імпорт. Скасування вивізних мит.

Лібералізація торгівлі послугами відповідно до ЗВТ+: сутність та особливості. Види послуг, торгівля якими лібералізується. Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності в угоді про ЗВТ+. Географічні зазначення. Умови адаптації вітчизняних виробників до нових правил.

Угода про економічне та секторальне співробітництва між Україною та ЄС: співпраця у сфері енергетики, управління державними фінансами, співпраця у сфері досліджень і розвитку, космічні програми, співробітництво у металургійній і видобувній галузях, захист прав споживачів, сільське господарство і розвиток сільської місцевості.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	мод. коп.	інд	с.р.		л	п	мод. коп.	інд	с.р.	
Модуль 1. Основи економічного суверенітету України													
Тема 1. Економічний суверенітет як мета економічної політики держави	14	2	2			10		2					10
Тема 2. Державне управління у сфері забезпечення економічного суверенітету	14	2	2			10		2	2				10
Тема 3. Сучасні тенденції розвитку економічного суверенітету України	14	2	2			10		2	2				12
Тема 4. Економічний суверенітет України в умовах глобалізації	14	2	2			10		2					12
Модульний контроль 1	2		2								2		
Разом за модулем 1	58	8	10			40	58	8	4	2			44
Модуль 2. Механізми забезпечення економічного суверенітету України													
Тема 5. Зовнішньоторговельна політика як механізм реалізації економічного суверенітету України	14	2	2			10		2	2				12
Тема 6. Економічний суверенітет України та участь у МЕО	14	2	2			10		2					12
Тема 7. Економічний суверенітет України у сфері інвестиційної діяльності	16	4	2			10		2	2				12
Тема 8. Економічний суверенітет України в умовах європейської інтеграції	16	4	2			10		2					12
Модульний контроль 2	2		2								2		
Разом за модулем 2	62	12	10			40	62	8	4	2			48
Усього годин	120	20	20			80	120	16	8	4			92

5. Теми семінарських занять

На семінарських заняттях розглядаються доповіді, які підготовлені шляхом самостійного вивчення законодавчих та нормативних актів, періодичної преси, питань тем навчальної програми, а також аналітичні завдання, розв'язуються практичні завдання, проводиться поточне тестування, здійснюються презентації щодо вирішення конкретних ситуаційних вправ.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Основи економічного суверенітету України		
1.	Економічний суверенітет як мета економічної політики держави	2
2.	Державне управління у сфері забезпечення економічного суверенітету	2
3.	Сучасні тенденції розвитку економічного суверенітету України	2
4.	Економічний суверенітет України в умовах глобалізації	2
Модуль 2. Механізми забезпечення економічного суверенітету України		
5.	Зовнішньоторговельна політика як механізм реалізації економічного суверенітету України	2
6.	Економічний суверенітет України та участь у МЕО	2
7.	Економічний суверенітет України у сфері інвестиційної діяльності	4
8.	Економічний суверенітет України в умовах європейської інтеграції	4
	Усього годин	20

6. Самостійна робота

Самостійна робота передбачає підготовку тез доповідей на семінарські заняття, написання рефератів, виконання завдання з проведення розрахунків, розв'язок ситуаційних вправ та здійснення самоконтролю своїх знань, а також вивчення законодавчих та нормативних актів, статистичної і аналітичної інформації, періодичної преси, літератури.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Основи зовнішньоекономічної політики України		
1.	Економічний суверенітет як мета економічної політики держави	10
2.	Державне управління у сфері забезпечення економічного суверенітету	10
3.	Сучасні тенденції розвитку економічного суверенітету України	10
4.	Економічний суверенітет України в умовах глобалізації	10
Модуль 2. Механізми забезпечення економічного суверенітету України		
5.	Зовнішньоторговельна політика як механізм реалізації економічного суверенітету України	10
6.	Економічний суверенітет України та участь у МЕО	10
7.	Економічний суверенітет України у сфері інвестиційної діяльності	10
8.	Економічний суверенітет України в умовах європейської інтеграції	10
	Усього годин	80

7. Методи навчання

Словесні методи – бесіда, лекція; наочні методи - ілюстрація, демонстрація; практичні методи: практичні роботи, реферати; навчальна робота під керівництвом викладача - самостійна робота в аудиторії; самостійна робота поза контролем викладача.

8. Методи контролю

Використовують наступні методи контролю: усний, письмовий, комбінований, програмований, дискусійний.

Поточний контроль: опитування, тестовий контроль, письмовий контроль, за участь у конференціях, олімпіадах з дисципліни, за підготовку статті.

Поточний модульний контроль: перевірка модульної контрольної роботи

Підсумковий контроль: іспит.

9. Критерії оцінювання знань і вмінь аспірантів

Контроль успішності аспіранта здійснюється з використанням методів і засобів, що визначені в ДНДІМЕ. Академічні успіхи аспіранта оцінюються за шкалою, яка застосована в ДНДІМЕ з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Відмінно / Excellent	90-100
Добре/Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

10. Перелік рекомендованої літератури

Базова

1. Борисенко О.П. Зовнішньоекономічна політика держави: концепція, стратегія, механізми реалізації / О. П. Борисенко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Д.: Юго-Восток, 2012. – 402 с.
2. Балабанов К.В. Міжнародна економіка: навч. посіб. / К. В. Балабанов, О. В. Булатова, Ю. І. Чентуков ; Маріуп. держ. ун-т. - Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2012. - 442 с.
3. Мазаракі А.А. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: Монографія / А.А.Мазаракі, Т.М.Мельник. – К. КНТЕУ, 2010. – 469 с.
4. Економічні проблеми членства України в СОТ: монографія / [В. І. Троненко та ін.] ; за ред. канд. екон. наук, проф. В. І. Троненка. - К. : КиМУ, 2010. - 218 с.

5. Горін Н.В. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб / Н. В. Горін. - К. : Знання, 2008. - 330 с.
6. Мазаракі А.А. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах членства в СОТ: Монографія. – К.: КНТЕУ, 2008. – 309 с.

Вибіркова

1. Пилипенко Ю.І. Стратегія зовнішньоекономічної політики України в умовах глобалізації / Ю. І. Пилипенко // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. – 2012. – № 1. – С. 52-57.
2. Борисенко О.П. Сутність зовнішньоекономічної політики та її вплив на розвиток національного господарства / О.П.Борисенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2011. – Вип. 1. – С. 120-126.
3. Хорольський О.І. Зовнішньоекономічні пріоритети України: завдання та механізми державної політики щодо їх оптимізації / О. І. Хорольський // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3. – С. 23-29.
4. Буркинський Б.В. Удосконалення механізмів реалізації регіональної зовнішньоекономічної політики / Б. В. Буркинський, І. А. Циналевська // Вісник соціально-економічних досліджень . – 2013. – Вип. 2(1). – С. 96-103.
5. Жуков С.О. Теоретичні та прикладні аспекти зовнішньоекономічної політики: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / С. О. Жуков, Є. К. Бабець. – Д.: Наука і освіта, 2001. – 148 с.
6. Храмов В.О. Зовнішньоекономічна політика: навч. посіб. для студ. вищ. навч закл. / В. О. Храмов, Ю. А. Бовтрук; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К.: МАУП, 2002. – 264 с.
7. Зовнішньоекономічна політика України: європейський та російський вектор / А. А. Мазаракі [та ін.]; заг. ред. А. А. Мазаракі; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К.: КНТЕУ, 2005. – 280 с.
8. Жуков С.О. Лекції з зовнішньоекономічної політики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Жуков. – 2. вид., перероб., доп. - Кривий Ріг: Мінерал, 2001. – 346 с.
9. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 384 с.
10. Макогон Ю. В. Внешнеэкономическая деятельность: Учебник. – Донецк: Альфа Пресс, 2004. – 344 с.
11. Румянцев А. П., Румянцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 384 с.

12. Андрійчук В.Г., Іванов Є.І. Місце та роль нетарифних заходів регулювання міжнародної торгівлі у формуванні глобального торговельного середовища на сучасному етапі розвитку світового господарства // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 117. – Ч.2. - С. 92-101.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського НАН України
<http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Верховної Ради України <http://www.rada.kiev.ua>.
3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>.
4. Держкомстат України <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Статистичний офіс ЄС (Євростат) Statistical Office of the European Communities (Eurostat) <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat>.
6. Міжнародний торговельний центр ЮНКТАД/COT International Trade Centre (ITC)
<http://www.intracen.org>.
7. Світова організація торгівлі World Trade Organization (WTO) <http://www.wto.org>.
8. Центр з питань торгівлі і розвитку Світового банку/COT World Bank-WTO Trade and Development Centre <http://www.itd.org>.
9. Європейська Комісія The European Commission:
10. http://www.europa.eu.int/comm/trade/index_en.htm.
11. Міжнародний валютний фонд International Monetary Fund